

Снежана Гудурић*
Филозофски факултет**
Универзитет у Новом Саду, Србија

О НЕКОЛИКИМ ОСОБЕНИМ ФРАНЦУСКИМ ТРАГОВИМА У СРПСКОМ

Српски језик и култура остваривали су кроз историју многобројне како непосредне тако и посредне контакте са француским језиком и културом. Ови контакти оставили су бројне трагове у лексици српског језика, при чему су многи од њих дошли преко посредника. У овом раду показаћемо у којим се областима они најчешће јављају, а посебно ћемо указати на неколике особене трагове француског језика и културе у Војводини, који представљају реликте својеврсних историјских околности. Поред позајмљеница из скоро свих области свакодневног обичног и професионалног живота (гастрономија, занимања, економија, војска, музика, филм итд.), Французи су нам оставили и неколико топонима и један број презимена.

Кључне речи: лексикологија, ономастика, језици у контакту, позајмљенице, француски, српски

1. УВОД

О узроцима, поступцима и процесу међујезичког позајмљивања доста је писано у лингвистичкој литератури почев од половине XX века па до данас. Појава је, међутим, много старија, а у српском језику уочио ју је, још почетком XIX века, утемељивач савременог српског језика, Вук Стефановић Караџић:

„Али зашто опет никакав паметан човек не може рећи да је Српски језик опогањен туђим ријечма, и да се зато не може језиком назвати. Данас нема на овоме свијету ниједнога језика (ни старога ни новога), у коме нема туђи ријечи (и у сасвим Славенским **класическим** књигама много заслуженога Раића има туђи ријечи (готово) колико и у Српском језику, нпр. *акциденција, арест, армија, лагер, караул, команда кондиција, атестација, линија, казна, пункт, комендант, колегија, трактат, диштрикт, потенција, [...], фамилија, квартир, конак,*

---

*snezana.guduric@ff.uns.ac.rs

** Овај рад настао је у оквиру пројекта бр. 178002 Језици и културе у времену и простору који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

сандук итд... Али зато опет ја туђе ријечи не браним, него и ја кажем, да се треба трудити и чистити језик од туђи ријечи (не само од Турскије, него и од сваки других чије му драго биле; зашто, нпр. Латинске, или Њемачке ријечи нијесу нама љепше од Турскије) колико се може, али што се не може, не треба за оно мрзити на језик. – Ми друкчије не можемо почети наш језик чистити од туђи ријечи, док најприје не познамо све наше ријечи које се у народу говоре; па и онда опет је боље узети туђу ријеч, која је позната у народу, него ли **наопако** нову градити...“ (Вук Стефановић, 1818: XX)¹.

Од ових Вукових речи до појаве сјајног дела Рудолфа Филиповића *Теорија језика у контакту*, које представља теоријску основу за изучавање међујезичких контаката српскохрватског са другим језицима, превасходно са енглеским, прошло је равно 150 година, а систематска истраживања на тему позајмљеница у српскохрватском добила су на замаху тек пред крај XX и почетком XXI века.

На ширем простору Србије, непосредни међујезички контакти остварују се на рубним деловима државне територије према Мађарској, Румунији, Албанији, Бугарској и Македонији.² Поред тога, треба напоменути да се српскохрватски језик у једном свом делу, на простору Аутономне Покрајине Војводине, још од половине XVIII века, стицајем историјских прилика, налази у непосредном контакту са неколиким националним, па самим тим и посебним културно-језичким, заједницама, између осталих и са словачком, румунском, мађарском, русинском, немачком.³ Оваква ситуација условила је снажно присуство билингвизма, чак трилингвизма у појединим срединама у којима живе и раде припадници више националних заједница.⁴ С друге стране, у српскохрватски језик улази и лексика из језика са којима он није у непосредном контакту, али са чијим говорницима постоји својеврсна размена материјалних и духовних добара. На тај начин се, с једне стране,

¹Доступно на <https://archive.org/stream/srpskirjecnik00kara#page/n25/mode/2up>, као и у оквиру дигиталне библиотеке Матице српске: <http://digital.bms.rs/ebiblioteka/publications/view/1216>.

² Посебну тему, која је изван предмета овог рада, представљају контакти са државама српскохрватског говорног подручја из бивше СФРЈ.

³ На ширем простору Србије, непосредни међујезички контакти остварују се на рубним деловима државне територије према Албанији, Бугарској и Македонији, при чему се као посебна тема намећу контакти са државама српскохрватског говорног подручја из бивше СФРЈ.

⁴ Већински, српски језик преузео је један део лексике из ових заједница, при чему су мањински језици преузели далеко више елемената из већинског језика. О овим појавама видети више у радовима Марија Мијавцова, Михал Тир, Ана Марић, Ана Макишова, Михајло Фејса, Минерва Кондан Траиловић, Родика Урсулеску Миличић, Лаура Спариосу, Марина Пуја-Бадеску.

уводе појмови својствени другим културно-језичким заједницама, а са друге, богати се домаћи вокабулар. У исто време, међутим, у српски језик улази и један број лексема за које постоје домаћи еквиваленти и које изворни говорници доживљавају као „уљезе“, при чему их ипак употребљавају у специфичним ситуацијама и из специфичних разлога.

2. ГАЛИЦИЗМИ У СРПСКОМ

О присуству позајмљеница из француског језика, тзв. галицизама, у српско(хрватском) језику писали су југословенски романисти почев од друге половине XX века⁵. У новије време појавиле су се две значајне студије о начинима преузимања и адаптацији овог типа позајмљеница, као и о путевима којима су се поједине речи кретале пре него што су стигле у српски језик. Реч је о монографијама *Речи француског порекла у српском језику* Михаила Поповића (Поповић, 2010) и *Француски и српски у контакту и контрасту* Драгане Дробњак (Дробњак, 2011). Ове две студије, на изванредан начин, заокружују дотадашња појединачна истраживања везана за појаву и статус галицизама у српско(хрватском) језику. Крајем XX века појавила се још једна студија која на сасвим особен начин говори о српско-француским контактима и њиховим траговима у савременом српском културно-језичком бићу. Реч је о истраживању које је, у оквиру израде докторске дисертације, спровео Милорад Арсенијевић (Арсенијевић, 1993) и које се односи на присуство италијанских и западнороманских презимена у Војводини.⁶

Позајмљенице из француског језика стизале су у српски језик највише путем тзв. културног позајмљивања. Преносили су их књижевници и преводиоци, уметници, дипломате, војне старешине, инжењери и професори школовани најчешће у Паризу и Женеви. Многе од њих налазе се и у већини других европских и светских, захваљујући, пре свега, неприкосновеном статусу француског као дипломатског и језика „узвишене“ културе између 18. и 20. века. Данас се већина оваквих речи сматра интернационализмима (Спалатин 1990).

---

⁵ Најзначајнији су, свакако, радови Петра Скока, Жарка Муљачића, Миодрага Ибровца, Петра Губерине, Владимира Осипова, Владе Драшковића, Марка Папића, Пере Половине.

⁶ Ово истраживање представљало је део ширег европског пројекта под насловом *Patrom* који је водио проф. др Дитер Кремер са Универзитета у Триру током 80их и 90их година XX века. За допуну грађе из ове студије видети у С. Гудурић (2006), *Неки романски елементи у српском језику*, у *Сусрет култура*, зборник радова, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Нови Сад, стр. 591-598.

Један број француских речи ушао је у српски посредством немачког (превасходно, мада не и искључиво, аустријског). Преношени су најчешће ново име или нови појам, мада није занемарив ни број семантичких и стилских обојених позајмљеница. Начини преношења зависили су, с једне стране, од фонолошког склопа модела, а са друге, од тога да ли је позајмљивање било директно или се одвијало преко посредника. Свака реплика пролазила је од фазе примарне адаптације, преко стања компромисне реплике до фазе секундарне адаптације која подразумева уједначавање парадигме, развој вишезначности и семантичких диференцирања, стварање синонима и сл. (Филиповић 1986). Тако су нам из француског стигле именице *атеље, бифе, фоаје, матине, сезона, таблета, блуза, дама, кокета, пансион, ресторан, журнал, репертоар, резервоар, режим, козер, детаљ, навилон, клише, пире, купе, резиме* и друге, придеви *елегантан, еклатантан, лежеран, наиван, тривијалан, ноншалантан, пикантан* итд, глаголи *шармирати, дезертирати, етикетирати, минирати, лансирати, атерирати...*

Најсигурнији знак да је нека реч стигла у српски језик преко немачког је присуство финалног сугласника, као што је то случај са, на пример, лексемама *паркет, пакет, букет, профит, рапорт, официр, портир, пионир* и сл.⁷

У савременој србистици уврежено је мишљење да су галицизми који садрже сугласник [љ], попут лексема *портфел, медаља, батаљон, детаљ, навилон* и сл. стигли у српски језик преко руског. Чињеница је, међутим, да су Срби школовани у Француској у XVIII (ређе) и у XIX веку (чешће) могли да чују тај глас од изворних говорника будући да је он постојао у фонолошком систему француског све до краја XIX века.⁸ Преко руског су сасвим извесно стигле речи мундир (фр. *monture*), ремонт (фр. *remonte*), армија (фр. *armée*), буржуј (фр. *bourgeois*). У фази компромисних реплика још увек се налази један број описних придева попут, на пример, *демоде, егал* и *портабл*, као и један број лексема које означавају боје (*беж, бордо, оранж, крем, лила*⁹, *розе, мат*). Фазу компромисне реплике потврђује или акцентуација на финалном слогу или непроменљив облик лексеме у падежној парадигми. Посебан случај представљају лексеме *ро́зе* (боја) и *розѐ* (врста вина) код којих промена места и квантитета акцента доводи до промене значења.

⁷ Лексеме *шансонџер* и *романсиџер* представљају изузетке из ове категорије, односно, њихов пут од француског до српског није ишао преко немачког.

⁸ Графија *-ill* најдуже је задржала овај изговор, који је тек крајем XIX века изгубио обележје латералности и прешао потпуно у палаталну полувокалну артикулацију [j].

⁹ У српском језику јавља се и адаптирани субстандардни облик *лилавски*.

Области у којима се јавља највећи број галицизама су, пре свега, занимања, затим гастрономија, књижевност и уметност, као и војне делатности. Из француског језика преузете су лексеме које означавају најразличитије професије, као на пример: *портир*, *шофер*, *аташе*, *доајен*, *портпарол*, *гувернер*, *бирократа*, *акушер*, *инжењер*, *декоратер*, *синеаст*, *крупије*, *аранжер*, *суфлер*, *жонглер*, *хотелијер*, *оператор*¹⁰, *волонтер*, *жиголо*, *жандар(м)*, *сомелијер*¹¹ итд.

У области гастрономије, српски језик преузима како именичке тако и глаголске лексеме. Од именица које означавају храну, у свакодневном говору најчешће се чују *бујон*, *потаж*, *пуре*, *рагу*, *суфле*, *омлет*, *помфрит*, *шатобријан*, *бешамел* (сос), *желе*, *желатин*, док су *коњак*, *армањак*, *шампањац*, *божоле* и *ликер* незаобилазна пића на сваком бољем слављу. Француска је свакако најпознатија по својим сиревима од којих су *камембер* и *рокфор* пронели славу француске кухиње по свим континентима, док се *мармелада* и *бомбона* у српском језику више и не осећају као позајмљенице. Генерички назив за печурке у француском језику, *шампињон* (фр, *champignon*), преузет је у српском као ознака за врсту конзумних печурака које се најчешће гаје у вештачким условима. И глаголи *гратинирати* и *панирати* су француског порекла, а већина лингвиста овде убраја и облик *фаширати*, који је претрпео снажан утицај немачког тако да је у њему тешко препознати изворни француски глагол *hacher* (нем. *faschiren*)¹².

Велики број термина из књижевности и уметности у српском језику такође је француског порекла. Називи врста стиха и фиксних песничких форми из различитих епоха развоја француске и светске књижевности добили су своје реплике у српском: *алесандринац*, *катрен*, *верблан(к)*, *рефрен*, *рондо*, *рондел*, *фабио*, *лес(а)*, *пасторела*, *фарса*. У оквиру књижевних термина преузете су и лексеме *романсијер*, *романсирати*, *жанр*, *летризам*, *прециозност*, *сиже*, *тирада*, *проседе* и *есеј*¹³. Називе уметничких праваца *реализам*, *романтизам*, *дадаизам*, *кубизам*, *импресионизам*, *фовизам*, *ташизам*, *поентилизам*, *експресионизам*

---

¹⁰ У француском језику постоје и облик *opérateur* и облик *(tour-)operator*, при чему је овај потоњи англицизам.

¹¹ Лексема која је у српском језику у широј употреби од почетка XXI века, адаптирана као *сомелијер* уместо исправног облика *сомелје*, највероватније је обликована под утицајем већ постојећих потпуно адаптираних позајмљеница *шансонијер* и *романсијер*.

¹² Управо глаголске лексеме најбрже прелазе у секундарно адаптиране облике будући да добијају одговарајуће глаголске наставке и улазе у стандардни тип конјункције.

¹³ Везује се за *Есеје* Мишела де Монтења, које је аутор писао између 1572. и 1592. Прву књигу завршио је између 1572-1573 године и одмах започео другу, али је непрестано дотеривао и допуњавао рукопис. Прво издање *Есеја* појавило се у Бордоу 1580. године (две књиге). Све три књиге штампане су први пут у Паризу 1588.

преузели су сви језици света, као и називе сликарских техника: *кроки, барелеф, пезјаж, витраж*. И лексеме *портрет, екран, кадар, костим, маска* и *марионета* такође припадају фонду галицизама у српском.

У области војне терминологије, како у стручном тако и у свакодневном језику, у српском се употребљавају многобројне лексеме француског порекла, а најчешће су *армија, батаљон, гарнизон, ескадра, ескадрон, батерија, ешелон (ешалон), трупа, резерва, бригада, артиљерија, авијација, бомбардер, бајонет, бомба, митраљез, мина, маневар, офанзива, дефанзива, десант*. И именице које означавају поједине чинове или припаднике различитих војних формације стигле су у српски из француског – *маршал, официр, ордонанс, легионар, партизан*.

У новије време, сведоци смо замене галицизама англицизмима, па су тако у савременом српском језику све чешћи облици *пинк* уместо *розе*, *аут* уместо *демоде*, *модел* уместо *манекен*, *глоси* уместо *гласе*.

3. ТРАГОВИ ФРАНЦУСКЕ ОНОМАСТИКЕ У СРПСКОМ

Поред напред наведених галицизама који припадају општем вокабулару српског језика и који представљају класичне позајмљенице, постоји и један број речи које јесу француског порекла, али које се ипак не могу сврстати у класичне позајмљенице. Наиме, облици *Берар, Фержан, Годар, Колмар, Корделие, Лафертон, Лафорест, Левер, Пош, Раго, Бобек, Боне, Бошан, Бован, Бикар, Лептиј, Ламперт, Лерик, Ронто, Шикет, Шабли, Летош, Доридон, Марг, Маргета, Шебеићан, Мажинг, Мужонг, Мишони, Мор, Морар, Море, Обу, Папилион, Пете, Пето, Петеј, Бераров, Арасков, Арашков, Арновљев, Ленартић, Сандић, Солдатић, Солдатовић, Шабрански, Француз* и *Француски*¹⁴ само су нека од презимена која се данас сусрећу у Војводини, као и у румунском Банату, а која, уз један број микротопонима попут делова данашњег Банатског Великог Села који носе називе *Свети Хуберт, Шарлевил* и *Солтур*¹⁵, сведоче о непосредном контакту припадника француске културно-језичке заједнице са језицима и народима насељеним у области данашње Војводине, посебно Баната¹⁶ (Гудурић, 2013).

¹⁴ О Французима ван матице земље, па и о онима који су птем колонизација насељени у Банату, писао је А. Розамбер (Rosambert 1952) у *Émigrations et implantation occidentales en Europe sudorientale*. Nancy : Centre Européen Universitaire.

¹⁵ На мађарском језику назив овог места је *Szenhubert, Károlyliget* и *Szentborbála*, а на немачком *Sankt Hubert, Charleville* и *Seultour*. Дакле, и мађарски и немачки у имену места задржавају трагове француских назива села.

¹⁶ Некадашња област у Аустро-угарској, са главним градом Темишваром, која је је данас подељена између Србије, Румуније и Мађарске.

Француски колони насељавају се у Банату током XVIII века у три наврата. Током прве колонизације (1719-1736), најбројнији су били Алзашани, а највише Француза је стигло у Белу Цркву и Гудурицу. Нажалост, не постоји тачан историјски податак о њиховом броју. Током друге колонизације (1760-1774), у првом таласу, већина Француза насељена је у румунском Банату, а тек неколико породица је дошло у Белу Цркву и Бечкерек ((*Duport* > *Diport*, *Dupor*; *Didier* > *Titiger*, *Ditiger*, *Didiger*). У другом таласу укупно је пристигло око 58.000 колониста (1763-1774), од којих су чак 12.065 били франкофони Лоренци (Штанглица, 1935: 16), из места Сент-Ибер (*Saint-Hubert*), Шарлевил (*Charleville*), Мец (*Metz*), Аракур (*Arracourt*), Дијец (*Diez*), Франшвил (*Francheville*), Моајенвик (*Moyenvic*) и Дорвилер (*Dorsvillers*). У трећој колонизацији (од 1782. до 1785. године) број пристиглих француских колониста био је занемарљив.

Током 1769. у Светом Хуберту је изграђено чак 80 кућа, у Шарлевилу и Солтуру по шездесет. До краја 1777. године, на територију Баната населило се укупно око 35.000 Француза, махом неписмених и сиромашних сељака. Највећа француска села била су управо **Свети Хуберт** (*Saint-Hubert*) са 415, **Солтур** (*Seultour*←*Seule tour*) са 303 и **Шарлевил** (*Charleville*) са 290 становника (Хес, 1928). Остали су размештени у вишенационална места (Војловица, Нови Козарци, Банатско Ново Село, Богарош; Бачка: Гајдобра, Футог) где су живели заједно са својим комшијама Немцима, Мађарима, Румунима, Словацима и Србима. (Арсенијевић 1993)

Године 1771. у Банат је стигао велики број Лоренаца, дошле су читаве фамилије, између осталих Етјен, Жак и Себастијан Обертен (*Étienne*, *Jacque* и *Sébastien Aubertin*), Клод и Жан-Батист Кашно (*Claude* и *Jean-Baptiste Cachenet*), Клод и Етјен Ла Флер (*Claude* и *Étienne La Fleur*), Пјер и Доминик Ламбер (*Pierre* и *Dominique Lambert*), Жан и Никола Марешал (*Jean* и *Nicolas Maréchal*), две породице Тибо (*Thibault*) стигле су 1771, а још једна 1786. Две породице Клодон (*Claudon*) пријавиле су се 1754, односно 1755. итд.

У местима у којима су Французи живели са другим народима, прва генерација¹⁷ деце рођене у новој домовини била је билингвална, док се већ у другој француски полако почео губити.

---

¹⁷ Нултом генерацијом сматрају се имигранти, односно колони, прва генерација су деца рођена у новом окружењу и она обично још увек говоре језиком својих родитеља, док се у другој генерацији (унуци досељеника) матерњи језик у великој мери, често и потпуно губи, односно, већ од друге генерације језик средине може се сматрати матерњим језиком ових говорника.

У три етнички чиста насеља, француски језик и традиција задржали су се најдуже будући да су као припадници једнонационалних заједница, њихови становници имали право на своју цркву, свог свештеника и свог учитеља који је држао наставу на француском језику. Од краја XVIII па све до друге половине XIX века, француски је најпре лагано, а затим све брже нестајао на овим просторима, да би хронике с краја XIX века забележиле да се у Солтуру још само једна старица молила на језику својих предака. (Арсенијевић, 1993)

Имена и презимена француских колона почела су да губе свој изворни облик још у току првих пописа придошлица у нове крајеве. Представници аустроугарских власти уносили су у спискове германизоване облике тако да је *Michel Ducarne* уведен као *Michael Dukarn*, *Jean-Baptist Cachenet* као *Johann Baptist Kaschno*, *Cauderet* као *Kotre*, *Martin* као *Marteng*, *Maréchal* као *Marchschall*, *Perrin* као *Perreng*, *Vautrin* као *Wottreng*, *Picard* као *Bikar*, *De Jean* као *Teschan*, *Blaise* као *Bless*, *George* као *Schorsch*, *Loudier* као *Lutje*, *Lacaille* као *Lakaj*, *Villard* као *Willar*, *Laurent* као *Loran*, *Richard* као *Rischar* итд. Поједина презимена имала су и по два (*Colin* → *Koleng* и *Kohlen*), три (*Lénard* → *Lenhar*, *Lenhard*, *Lenhart*) или чак четири облика (*Aubertin* → *Oberting*, *Oberteng*, *Oberding* и *Obertin*). Апсолутни рекорд у броју нових облика држи презиме *Thibault* које се јавља у пет различитих варијанти: *Dippold*, *Dibold*, *Diebold*, *Tibolt* и *Düppold*.

Оваква ситуација не изненађује будући да су колони у највећем броју били сиромашни и неписмени сељаци који су се потписивали тако што су стављали крстић поред свог имена и међу којима је било и таквих који нису знали тачну грађију свог имена или презимена. Аустроугарски администратори уписивали су имена онако како су чули и прилагођавали су их немачком правопису. Тако су француски финални назални самогласници обавезно добијали облик –нг (-ng) (Арсенијевић, 1993: 26), такозвано немо е није уопште бележено јер се није чуло у изговору (нпр. *Cachenet* → *Kaschno*), звучни сугласници су обезвучавани (*De Jean* → *Teschan*, *George* → *Schorsch*), а дешавало се и да се безвучни озвучи (*Thibault* → *Dippold*, *Dibold*, *Diebold*, *Düppold*).

Када је Угарска добила управу над данашњим Банатом, кренуо је јак талас мађаризације, тако да је, на пример, *Paul* (Павле) постао *Pál*, *Nicolas* (Никола) је постао *Miklos*, *Georges* (Georg, Ђорђе) *György* итд. Исто се дешавало и са презименима па је нпр. *Gaudin* добило облик *Gaudenyi*, *Carlot* → *Karlot* → *Karolyi*, *Sebastien* (*Sébastien*) – *Sebestyan* (Шебешћан) итд.

Припајање дела Баната српској Војводини довело је до нових промена код неких презимена француског порекла, чији их носиоци

модификују тако што им додају наставке карактеристичне за српске патрониме. Тако, на пример, изворни облик *Arras*, преко германизованог (финално –s) и затим мађаризованог *Aras* (финално-š) постаје *Арасков*, односно *Арасиков*, изворно *Arnaud* преко *Arno* долази до облика *Арнољев*, *Bérard* поред *Берар* добија и облик *Бераров*, *Carlot* преко *Karlot* и *Karolyi* доводи до Каролић, *Lénard* преко *Lenart*, *Lenhar*, *Lenhard*, *Lenhart* постаје и *Ленартић*, *Gilly* преко Шили даје данашње Шилић, а од *Soldat* развијају се облици Солдатић и Солдатовић.

Потомци француских колона током времена потпуно су се асимиловали у немачки, мађарски и, ређе, хрватски етнос, будући да су исповедали исту католичку веру. Асимилација у српски етнос била је изузетно ретка управо због верске инкомпатибилности.

До 1944. године Комитет банатских Француза организовао је исељавање потомака француских колона назад у Француску. Том приликом око 50.000 људи поднело је захтев за враћање у земљу предака, али је у три наредне године Француска прихватила да прими свега 8000 људи, који су насељени на југу земље, у департману Воклиз (*Vaucluse*) (Арсенијевић 1993).

4. ХИПОТЕЗЕ О ПОЗАЈМЉЕНИЦАМА ПРИСТИГЛИМ ПУТЕМ ДИРЕКТНОГ КОНТАКТА

С обзиром на то да су француски колони и њихови потомци провели скоро два века на подручју данашњег Баната, у непосредном контакту са својим комшијама Немцима, Мађарима, Словацима, Румунима, Русинима и Србима, поставља се питање да ли је француски језик оставио трага у лексици осталих народа, а посебно, да ли се такви трагови могу наћи у савременом српском. Могло би се претпоставити да их треба тражити у лексици из свакодневног живота, везаној за живот и рад на селу, за породицу и породичне односе. С обзиром на временски период у којем су такве речи присутне у српском, сасвим је вероватно да су оне у потпуности адаптиране, као и да су ушле у употребу најпре у језику војвођанских Срба, те да су се одатле, евентуално, прошириле на друге територије српског говорног подручја.

Једна од таквих речи могла би бити именица *шато* (*шато* ← фр. *chaudeau*), односно жуманце улупано са шећером које се даје деци, посебно мушкој, да буду јака и здрава. У банатским селима, жене одвајкада праве *шато*, али не знају одакле потиче овај назив. Још једна реч би могла да води порекло из непосредног језичког француско-српског додира – *миљет*, односно *миљетић* (*миљет* ← фр. *milieu*) чији степен адаптације потпун будући да је француска именица мушког рода добила

финални сугласник (што је обично случај са речима које су у српски стигле преко немачког, дакле преко језика администрације и непосредних суседа француског живља у Банату). Реч је о кукичаном столњаку који се ставља на средину или преко целог стола (миљет), односно на бокал с водом или испод украсних фигурица, ако је сасвим мали (миљетић). Исто тако, сасвим је могуће да и термин *артески* (*артерски*, *артешки*) бунар (*puits artésien*) представља један од трагова које су оставили Французи на овим просторима. Наиме, први артески бунари бушени су у средњовековној Европи у области Артоа (*Artois*) која се граничи са Алзасом и Лореном, одакле је дошао највећи број француских колона. А познато је да се артешка подручја налазе у млађим геолошким слојевима, што у потпуности одговара пределу Панонске низије.

Нажалост, најчешће није могуће установити када је нека реч ушла у српски језик.¹⁸ Стога би ваљало прибележити сваку нову реч или позајмљеницу када се први пут појави у јавној употреби (средства информисања, књижевност, административна акта, поједини жаргони) и овај податак унети у речник.

5. УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

У речницима српског језика, уз поједине одреднице, могу се наћи различити извори: негде је убележена латинска етимологија, уз друге стоји да су француског или енглеског порекла, а врло често је реч о интернационализму који би требало тако и означити (в. Спалатин, 1990), уз евентуалну назнаку (уколико се то може утврдити) из којег језика је преузет.

¹⁸ Као што је то, на пример, случај са речју *sentimental* за коју се тачно зна када је „враћена“ у француски језик у овом облику. Енглески је, наиме, позајмио из француског реч *sentiment* и на основу ње генерисао одговарајући придев. Облик *sentimental* унео је у француски језик опат Пјер-Жозеф де Френе (Pierre-Joseph de Fresnais (Frénais) који је превео роман *The Sentimental Journey* Лоренса Стерна (1768) и који је у свом обраћању читаоцу написао следеће: „Енглеска реч *sentimental* није се могла пренети у француски ниједним изразом који би јој био одговарајући и ми смо је оставити такву каква је. Можда ћемо је, док читамо, прихватити као достојну да уђе у наш језик. (прев. С.Г.) („Le mot anglais *sentimental* n’a pu se rendre en français par aucune expression qui pût у répondre et on l’a laissé subsister. Peut-être trouvera-t-on en lisant qu’il méritoit de passer dans notre langue.“). Дигитализована верзија књиге доступна на http://books.google.rs/books?id=gRf9y5OyzhEC&pg=PR7&lpg=PR7&dq=le+mot+anglais+sentimental&source=bl&ots=T537Rk6Xd&sig=NIsCVfoooCRrQ_gW-bv7UXQkk8c&hl=sr&sa=X&ei=NLUrVNeVO8L0PKzBgfAH&ved=0CFEO6AEwCA#v=onepage&q=le%20mot%20anglais%20sentimental&f=false, консултовано 20.09.2014.

Различити аутори бележе различите изворе појединих речи, па се тако недоумице ове врсте могу наћи уколико се упореде актуелни једнојезички речници српског језика са радовима романиста (Поповић 2005, Дробњак 2011) и англиста (Васић, Прћић, Нејгебауер 2009).

Разлике у навођењу извора настају најпре услед различитог приступа пореклу речи појединих аутора речника: једни наводе етимон (најчешће из класичних језика), други извор (језик из којег реч потиче), док се трећи ограничавају на језик из којег је реч непосредно преузета (језик-посредник, за српски су то најчешће немачки и руски). Други разлог је што поједини аутори сматрају да су одређене лексеме преузете из различитих језика (нпр. из енглеског или из француског), а будући да немамо тачно утврђен период када је нека позајмљеница ушла у српски језик (и на који начин), ова дилема тешко да може бити са сигурношћу разрешена. У сваком случају, може се претпоставити да су речи које су у српски ушле крајем XVIII и у XIX веку, кроз преводе књижевних дела са француског језика, преузете управо из овог језика, будући да је француски у то време уживао неприкосновени статус дипломатског и језика културе.

Што се тиче порекла речи из области ономастике, њега морамо тражити у специјализованим студијама и посебним речницима имена и презимена попут *Речника личних имена код Срба* Милице Грковић, *Речника презимена Шајкашке* и *Српског презименика*¹⁹ др Велимира Михајловића, *Српског именована* Велибора Лазаревића.²⁰ Најзначајније дело које се бави траговима присуства Италијана, Француза и Шпанаца на територији Војводине јесте докторске дисертације Милорада Арсенијевића *Италијанска и западнороманска презимена у Војводини*.²¹ Овакве и сличне студије, речници и радови помажу да се очува културно језички континуум на ширем простору југоисточне Европе.

Литература

Арсенијевић 1993: М. Арсенијевић, *Италијанска и западнороманска презимена у Војводини*. Нови Сад: Филозофски факултет (необјављена докторска дисертација).

---

¹⁹ Аутор није успео да заврши ову књигу, објављена је постхумно и представља прерађен и допуњен текст *Речника презимена Шајкашке*.

²⁰ О српским именима и презименима видети и *Породице далматинских Срба* Александра Бачка (2008), у Зборнику за српску етнографију и историју, ур. издања академик Петар Влаховић. Београд: Удружење грађана „Српски деспот“, као и *Презимена Срба у Босни*. Ђорђа Јањатовића (1993), Сомбор: Просвета-трговина.

²¹ О адаптацији страних (енглеских) имена у савременом српском видети и Твртко Прћић (1998). *Нови транскрипциони речник енглеских личних имена*. Нови Сад: Прометеј.

- Бачко, 2008: А. Бачко, Породице далматинских Срба. *Зборник за српску етнографију и историју* (ур. издања академик Петар Влаховић). Београд : Удружење грађана „Српски деспот“.
- Васић и др. 2001: Vasić, V., T. Prčić, G. Neugebauer. *Du you speak anglosrpski ? Rečnik novijih anglicizama*. Novi Sad : Zmaj.
- Грковић 1977: М. Грковић, *Речник личних имена код Срба*. Београд: Вук Караџић
- Гудурић 2006: С. Гудурић, Неки романски елементи у српском језику, *Сусрет култура*, зборник радова. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, 591-598
- Дробњак 2011: Drobñjak, D. *Francuski i srpski u kontaktu i kontrastu*. Beograd: Zadužbina Andrejević.
- Поповић, М. 2009: *Лексичка структура француског језика. Морфологија и семантика*. Београд: Завод за уџбенике.
- Спалатин 1990: Spalatin, K. *Peterojezični rječnik europeizama: kako se prevode hrvatske neprave srodnice na engleski, francuski, njemački, talijanski i druge jezične poteškoće*. Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske.
- Стефановић Караџић, В. 1818: *Српски рјечник*. Доступно на <https://archive.org/details/srpskirjecnik00kara>.
- Штанглица 1935: Stanglica, F. *Die Auswanderung der Lotharinger in das Banat und die Batschka im 18. Jahrhundert*. Frankfurt a.M.
- Филиповић 1986: Filipović, R. *Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Školska knjiga.
- Хес 1928: Hess N. *Heimatsbuch der drei Schwestergemeinden Sveti Hubert, Charlevil und Soltur im Banat 1770-1927*. Veliki Betschkerek.

Smežana Gudurić

DE QUELQUES TRACES PARTICULIÈRE FRANÇAISES EN LANGUES SERBE

(Résumé)

Au cours de leur histoire, la langue et la culture serbes ont réalisé de nombreux contacts directs et indirects avec la langue et la culture françaises. Les traces de ces contacts sont bien visibles dans le lexique de la langue serbe contemporaine. Les emprunts français apparaissent dans tous les domaines de la vie privée ainsi que professionnelle (gastronomie, économie, musique, cinéma, armée etc.), mais les Français nous ont laissé aussi quelques (micro)toponymes et un certain nombre de patronymes, ce qui témoigne de contacts directs entre ces deux langues et cultures.

Mots clés: lexicologie, onomastique, langues en contact, emprunts, français, serbe